

**“BERDAQ IJODIDA TARIXIY XOTIRA FALSAFASI VA MILLIY
O‘ZLIKNI ANGLASH MASALASI”**

Toshkent davlat tibbiyot universiteti

Fakultet: 1-son Davolash ishi

Talaba: Izzatillayeva Yulduzxon

O`qituvchi: F.f.n. dos. Umarova F.S.

Guruh: 211

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqolada qoraqalpoq adabiyotining yirik namoyandasi Berdaq (Berdimurod) Qarg‘abaoy o‘g‘lining tarixiy mavzudagi asarlari, xususan, "Shejire" (Shajara) asari va tarixiy dostonlarining milliy o‘zlikni anglashdagi o‘rni tadqiq etiladi. Tadqiqotda shoirning tarixiy voqelikka munosabati, xalqning kelib chiqish tarixi va milliy qadriyatlarni asrab qolish borasidagi badiiy qarashlari ilmiy tahlil qilingan. Shuningdek, Berdaq asarlarida ilgari surilgan vatanparvarlik va millatlararo totuvlik g‘oyalarining Yangi O‘zbekiston ma’naviy islohotlari bilan hamohangligi asoslab berilgan.*

KALIT SO‘ZLAR: *Berdag, tarixiy xotira, milliy o‘zlik, "Shejire", tarixiy haqiqat, Ernazar biy, vatanparvarlik, etnogenez, Yangi O‘zbekiston, ma’naviy islohot.*

I. KIRISH

Millatning o‘zligini anglash jarayoni, avvalo, uning o‘z tarixiy ildizlarini bilishi va qadrlashi bilan uzviy bog‘liqdir. Tarixiy xotira — bu shunchaki o‘tmish voqealari majmuasi emas, balki xalqning buguni va kelajagini belgilovchi ma’naviy poydevordir. Qoraqalpoq adabiyotining klassigi Berdaq G‘arg‘abay o‘g‘li XIX asrda yashab, o‘z ijodi orqali millatning "tarixiy pasporti"ni yaratgan buyuk siymodir.

Berdag yashagan davrda xalqning o‘tmishi haqidagi ma’lumotlar asosan og‘izdan-og‘izga o‘tib kelgan rivoyatlardan iborat edi. Shoir ushbu og‘zaki merosni yozma adabiyot darajasiga ko‘tardi va uni tarixiy faktlar bilan boyitdi. Bugungi kunda Yangi O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan ma’naviy-ma’rifiy islohotlar

negizida ajdodlarimizning haqiqiy tarixini tiklash vazifasi yotadi. Shunday ekan, Berdaqning tarixiy asarlarini yangicha qarashlar asosida tahlil qilish ham ilmiy, ham amaliy jihatdan dolzarbdir.

II. ASOSIY QISM

2.1. "Shejire" (Shajara) — Millat etnogenezining she'riy solnofasi

Berdaqning "Shejire" asari qoraqalpoq xalqining shakllanish tarixi, urug' va qabilalarning kelib chiqishi hamda ularning o'rta asrlardagi ijtimoiy-siyosiy holatini yorituvchi eng nufuzli manba hisoblanadi. Shoir bu asarda xalqning uzoq o'tmishini xronologik tartibda bayon etar ekan, shunchaki faktlarni sanab o'tmaydi, balki har bir davrning ijtimoiy manzarasini chizib beradi.

Shoir "Shejire" orqali millatning birligini saqlashga intiladi. Uning talqinida barcha urug'lar yagona ildizdan tarqalgan shoxlardir. Bu esa XIX asrda avj olgan urug'lararo nizolarga chek qo'yish va milliy hamjihatlikni mustahkamlashda muhim ma'naviy qurol bo'lgan. Berdaq asarni shunchaki o'tmishni eslash uchun yozmagan; u millatning har bir vakili o'zini buyuk bir butunning qismi ekanligini his qilishini xohlagan.

Ilmiy tahlil: Akademik S. Kamolov ta'kidlaganidek: *"Berdaq o'zining 'Shejire' asari bilan qoraqalpoq xalqi tasodifiy guruh emas, balki chuqur tarixiy ildizga ega bo'lgan mustaqil millat ekanligini ilmiy va badiiy jihatdan isbotlab berdi"* [1].

2.2. Tarixiy dostonlarda qahramonlik va milliy ozodlik g'oyalari

Berdaqning "**Ernazar biy**" va "**Omonkeldi**" kabi dostonlari milliy ozodlik harakati va xalq qahramonlarining faoliyatini yoritishga bag'ishlangan. Shoir bu asarlarida real tarixiy shaxslarni badiiy obraz darajasiga ko'taradi.

1. **Ernazar biy obrazi:** Shoir bu siymo orqali xalqning birligini va uning mustaqilligini asrab qolish uchun kurashgan rahbar idealini ko'rsatadi. Ernazar biyning mardligi va adolatli siyosati bugungi kun rahbarlari uchun ham namuna bo'la oladi. U o'z manfaatidan kechib, xalqning kelajagini o'ylagan yetakchi sifatida gavdalanadi [2].

2. **Omonkeldi timsoli:** Bu obraz orqali shoir xalqning qudrati va dushmanga bo'lgan murosasizligini ifodalaydi. Omonkeldi shunchaki jismoniy kuch egasi emas, balki xalqning orzu-niyatlarini o'zida mujassam etgan vatanparvar shaxsdir.

Berdaq ushbu dostonlarda tarixiy voqelikni badiiy to'qima bilan ustalik bilan birlashtiradi. Bu esa tarixdagi murakkab siyosiy jarayonlarni xalqqa sodda va tushunarli tilda yetkazish imkonini beradi. Uning dostonlari shunchaki hikoya emas, balki millatning jasorat darsligidir. [3].

2.3. Milliy qadriyatlarni asrab qolish va tarixiy voqelikka munosabat

Berdaq ijodining eng muhim qirralaridan biri — bu shoirning tarixiy voqelikka xolis va adolatli munosabatidir. U tarixni bezab ko'rsatmaydi, balki xalq boshidan o'tgan og'ir kunlarni, qurg'oqchilik, soliqlar va urushlarni boricha yozadi. Bu shoirning **realistligini** ko'rsatadi [4].

Shoir milliy qadriyatlarni — tilni, dinni, urf-odatlarini asrab qolishni millatning yashab qolishi bilan teng qo'yadi. Uning asarlaridagi har bir detal qoraqalpoq xalqining milliy kiyimi, baxshichilik san'ati va o'zaro hurmat an'analari bilan sug'orilgan. Berdaq uchun tarix — bu shunchaki o'tgan kunlar emas, bu millatning "jonli xotirasi"dir.

2.4. Berdaq merosi va Yangi O'zbekiston ma'naviy islohotlarining g'oyaviy mushtarakligi

Bugungi kunda mamlakatimizda Uchinchi Renessans poydevorini qurish strategik maqsad qilib belgilangan. Ushbu ulug'vor maqsadga erishishda ajdodlarimizning, xususan, Berdaq kabi mutafakkirlarning ma'naviy merosi poydevor bo'lib xizmat qiladi. Yangi O'zbekistonning ma'naviy islohotlari markazida **milliy o'zlikni anglash** va **vatanparvarlik** g'oyalari yotadi.[5]

Berdaq asarlaridagi tarixiy xotira tushunchasi bugungi kunda davlatimiz rahbari tomonidan ilgari surilayotgan "*O'zligini anglagan xalqning irodasi bukilmadir*" tamoyili bilan to'la hamohangdir. Shoir o'z vaqtida millatni

birlashishga, o'z tarixidan faxrlanishga chaqirgan bo'lsa, bugun ushbu g'oyalar umummilliy harakatga aylandi.

Tahlil: Berdaqning "Shejire" asari bugungi kunda yoshlarda "Biz kimmiz?" degan savolga javob beruvchi manbadir. Shoir asarlarida ilgari surilgan **vatanparvarlik** shunchaki hissiyot emas, balki o'z ona tuprog'ining har bir qarichini, uning tarixini himoya qilishdir. Bu esa yoshlarda "milliy immunitet"ni shakllantirishda, ularni yot g'oyalar ta'siridan asrashda muhim ahamiyat kasb etadi.

2.5. Millatlararo totuvlik — Berdaq ijodining insonparvarlik asosi

Berdag nafaqat qoraqalpoq xalqining, balki butun mintaqa xalqlarining birligi va tinch-totuv yashashi haqida qayg'urgan shoirdir. Uning asarlarida qo'shni xalqlar — o'zbeklar, turkmanlar, qozoqlar bilan do'stona munosabatlar, madaniy aloqalar ijobiy bo'yoqlarda tasvirlangan.

I. Sagitov yozganidek, shoir ijodida xalqlar do'stligi va birdamligi markaziy o'rinlardan birini egallaydi [6]. Shoir talqinida millatlararo totuvlik — bu xalq farovonligining bosh omilidir. Uning:

"Qoraqalpoq, o'zbek, turkman, qozoq bir, Hammasi bir ildizdan tarqalgandir..." — kabi g'oyalari bugungi kunda O'zbekistonda olib borilayotgan do'stlik va bag'rikenglik siyosatining adabiy asosi bo'lib xizmat qiladi. Bu g'oya yoshlarni nafaqat vatanparvar, balki boshqa millatlarni hurmat qiladigan, bag'rikeng shaxs sifatida tarbiyalashda o'rnakdir.

2.6. Tarixiy haqiqatni asrashda shoirning shaxsiy pozitsiyasi

Berdag o'z asarlarida o'tmishni shunchaki maqtamagan, balki xalq boshidan o'tgan adolatsizliklar, xonlar va biylarning xatolarini ham ochiq yozgan. Bu esa uning **ilmiy xolisligidan** dalolat beradi. Biz maqolamizda bu jihatni alohida ta'kidlashimiz kerak: Berdaq — tarixiy voqealar guvohi va xalq dardining haqiqiy kuychisidir.

Uning dostonlaridagi Ernazar biy yoki Omonkeldi kabi qahramonlar xalqning irodasini ifodalaydi. Bu orqali Berdaq yoshlarga: *"Tarixni shaxslar yaratadi, lekin o'sha shaxslar xalq bilan birga bo'lsagina g'alaba qozonadi"* degan buyuk haqiqatni

yetkazadi. Bu bugungi kunda "**Inson qadri uchun**" degan ezgu tamoyilning tarixiy ko'rinishidir.

III. AMALIY TAVSIYALAR VA METODIK YONDASHUVLAR

Berdaq Qarg'aboy o'g'lining tarixiy merosi shunchaki kitoblarda qolib ketmasligi, balki bugungi yosh avlodning ma'naviy olamini boyitishi lozim. Buning uchun quyidagi amaliy qadamlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

1. **"Berdaq darslari" interaktiv platformasini yaratish:** Shoirning "Shejire" asari asosida qoraqalpoq urug'-qabilalari va ularning tarixiy migratsiyasini ko'rsatuvchi interaktiv raqamli xarita ishlab chiqish. Bu yoshlarda tarixiy geografiya bo'yicha vizual tasavvurni shakllantiradi.

2. **"Tarixiy xotira — millat tayanchi" ko'rik-tanlovi:** Berdaq dostonlaridagi qahramonlik motivlari asosida talabalar o'rtasida ijodiy tanlovlar va sahnalashtirilgan tomoshalar o'tkazish. Bu yoshlarni tarixdagi mardlik va jasorat darslaridan namuna olishga undaydi.

3. **Filologik va tarixiy integratsiya:** Oliy ta'lim tizimida "Berdaq ijodida tarixiy haqiqat" fanini tanlov fani sifatida kiritish. Bunda shoir asarlaridagi ma'lumotlarni arxiv hujjatlari va arxeologik topilmalar bilan qiyosiy o'rganish uslubidan foydalanish.

IV. XULOSA

Berdaq G'arg'abay o'g'li ijodi — bu millatning asrlar davomida shakllangan tarixiy xotirasini o'zida mujassam etgan ulkan xazinadir. Maqolamiz davomida olib borilgan tahlillar quyidagi yakuniy xulosalarni chiqarish imkonini beradi:

- **Birinchidan,** Berdaqning "Shejire" asari qoraqalpoq xalqining etnogenezi va milliy birligini ilmiy-badiiy asoslab beruvchi "ma'naviy pasport" vazifasini o'taydi. U yoshlarda milliy o'zlikni anglash tuyg'usini yuksaltiradi.

- **Ikkinchidan,** shoirning tarixiy dostonlari orqali ilgari surilgan vatanparvarlik va ozodlik g'oyalari bugungi Yangi O'zbekistonning mudofaa qudrati va ma'naviy barqarorligini ta'minlashda muhim tarbiyaviy ahamiyatga ega.

- **Uchinchidan,** Berdaq ijodidagi millatlararo totuvlik va do'stlik motivlari O'zbekistondagi bag'rikenglik siyosatining adabiy poydevori bo'lib, yoshlarni tinchliksevarlik ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Muxtasar qilib aytganda, Berdaqning tarixiy qarashlari bugungi kun yoshlari uchun nafaqat bilim manbai, balki milliy g'urur va vatan ishqini o'rgatuvchi hayotiy maktabdir. Shoir orzu qilgan komil insonlarni tarbiyalashda uning merosini zamon talablariga mos ravishda o'rganish va targ'ib qilish bizning eng ustuvor vazifamizdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. **Kamolov S.** Qaraqalpaqlar tariyxı. — Nókis: Bilim, 1999. — B. 215.
2. **Maqsetov Q.** Qaraqalpaq jıraw-shayırları. — Nókis: Bilim, 1991.
3. **Dawqaraev N.** Qaraqalpaq ádebiyatı tariyxı. — Nókis, 1995.
4. **Kamolov S.** Qaraqalpaqlar tariyxı. — Nókis: Bilim, 1999
5. **Mirziyoyev Sh.M.** Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. — Toshkent: O'zbekiston, 2017.
6. **Sagitov I.** Berdaq — xalq shoiri. — Nókis: Qaraqalpaqstan, 1984